

Promotor: prof. zw. dr hab. Bogdan Koszel

Promotor pomocniczy: dr hab. Adam Barabasz

STRESZCZENIE DYSERTACJI DOKTORSKIEJ

mgra Mateusza Pazdeja

pt.: „Bezpieczeństwo energetyczne w polityce Unii Europejskiej w XXI wieku”

Przedmiotem dysertacji jest bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej w XXI wieku w wymiarze politycznym, ekonomicznym oraz prawnym. Wychodząc od genezy dokonano analizy wspólnej polityki energetycznej w jej obu wymiarach - wewnętrznym i zewnętrznym. W rozprawie nakreślono mechanizm działania systemu regulacyjnego rynków energetycznych w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej. Zbadano stosunkowo powolny proces transformacji sektora energetycznego w Europie po II wojnie światowej oraz jego przechodzenie od monopolu naturalnego do prywatyzacji, liberalizacji i dopuszczenia do konkurencji, podkreślając konieczność jednoczesnego opracowania, a także wdrożenia nowych form regulacji.

Co szczególnie ważne, w pracy skoncentrowano się zarówno na kazuistycznych dylematach unijnej polityki energetycznej jak i zagadnieniach związanych z bezpieczeństwem z punktu widzenia znaczenia surowców jako instrumentu oddziaływania politycznego we współczesnym świecie oraz kształtowania założeń geostrategii uczestników życia międzynarodowego w różnych częściach Starego Kontynentu.

W dysertacji zbadano prawne aspekty bezpieczeństwa energetycznego państw członkowskich, wnikliwej analizie poddając systemy prawne Unii Europejskiej oparte na pierwotnych i wtórnych źródłach. Poza tym dokonano przeglądu stanu oraz perspektyw rozwoju odnawialnych źródeł energii, co wiązało się z podkreśleniem konieczności zwiększenia efektywności poprzez optymalne ich wykorzystanie.

Rozprawa traktuje o kwestiach współczesnego wymiaru bezpieczeństwa energetycznego, albowiem są one szeroko omawiane przez polityków w subiektywny sposób, natomiast rzadziej rozważane przez ekspertów w badaniach naukowych obiektywnymi metodami.

Konstrukcja dysertacji wynika z tematu oraz sposobu prezentacji zgromadzonego materiału oraz została podporządkowana założeniom merytoryczno-metodologicznym. Układ rozprawy jest analityczno-problemowy, ponieważ wzięto pod uwagę zakres oraz zróżnicowanie materiału.

W rozdziale pierwszym przedstawiono krajobraz międzynarodowego bezpieczeństwa energetycznego w XXI wieku, wychodząc od ewolucji pojęcia „bezpieczeństwo” w teorii stosunków międzynarodowych oraz w nauce o bezpieczeństwie (security studies) poprzez wpływ polityki energetycznej na bezpieczeństwo gospodarcze państwa, przechodząc do kwestii bezpieczeństwa energetycznego jako obszaru badań bezpieczeństwa międzynarodowego. W części tej nakreślono istotę, metody i instrumenty bezpieczeństwa energetycznego również w kontekście międzynarodowego bezpieczeństwa ekonomicznego.

W rozdziale drugim obejmującym genezę i rozwój europejskiej polityki energetycznej (od Wspólnot Europejskich do Unii Europejskiej) zaprezentowano narodziny idei europejskiego bezpieczeństwa energetycznego. W sposób syntetyczny przedstawiono etapy jej powstawania na przykładach poszczególnych Wspólnot Europejskich - Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, zmierzając do sfery bezpieczeństwa energetycznego w dwóch istotnych traktatach - z Maastricht oraz Lizbońskim, a także w Europejskiej strategii na rzecz zrównoważonej, konkurencyjnej i bezpiecznej energii.

Rozdział trzeci został poświęcony etapom budowania polityki energetycznej Unii Europejskiej, począwszy od kryzysów naftowych, przez liberalizację sektora energetycznego, aż po wewnętrzny i zewnętrzny wymiar wspólnej polityki energetycznej oraz zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego.

Rozdział czwarty dotyczy systemów regulacyjnych rynków energetycznych, począwszy od monopolistycznego sposobu organizacji zaopatrzenia w dobra i usługi w zarządzaniu energetyką aż po współczesne czasy. Sporo miejsca poświęcono na omówienie stosunków Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską w związku z napiętymi relacjami. Pochylnono się również nad polityką bezpieczeństwa energetycznego Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Francuskiej w XXI wieku.

W rozdziale piątym przeanalizowano problem badawczy związany z prawnymi aspektami bezpieczeństwa energetycznego w Unii Europejskiej. Ponadto w szerszym zakresie odniesiono się do tej kwestii, zawartej w wybranych aktach, prawa pierwotnego Wspólnot Europejskich oraz prawa pochodnego Unii Europejskiej.

W rozdziale szóstym zajęto się opisem unijnych koncepcji pozyskiwania energii z alternatywnych źródeł, począwszy od ujęcia definicyjnego, poprzez ich podział i ocenę efektywności energetycznej, a skończywszy na analizie planów działań zapobiegawczych lub sytuacji nadzwyczajnych oraz projektów badawczych, rozwojowych i pokazowych. Natomiast możliwe scenariusze polityki energetycznej Unii Europejskiej stanowią jego podsumowanie.

W nawiązaniu do kluczowego pytania badawczego sformułowano główną hipotezę, że zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego jest współcześnie zasadniczym determinantem bezpieczeństwa państwa i jednym ze sztandarowych celów jego polityki. Od sektora energetycznego uzależnione są gospodarki państw na całym świecie, zwłaszcza członkowie Unii Europejskiej, a surowce energetyczne niejednokrotnie w historii były przedmiotem konfliktów, gdyż współcześnie stanowią instrument oddziaływania politycznego na obszarze Wspólnoty oraz kształtowania założeń geostrategii uczestników życia międzynarodowego w różnych regionach i państwach członkowskich.

Przyjęte aksjomaty zweryfikowały się pozytywnie a zamierzony cel pracy został osiągnięty. Fundamentalne założenie zrealizowano poprzez uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jakie są skutki zależności od surowców (dla bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej, a co za tym idzie - bezpieczeństwa politycznego, ekonomicznego i prawnego poszczególnych krajów członkowskich) oraz ich wykorzystywania jako narzędzia osiągnięcia celów politycznych.

Konkludując, dysertacja prezentuje konsekwencje zależności energetycznych, głównie na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej, w nieco mniejszym stopniu na prawnej, wartościując bilans strat i zysków dla poszczególnych graczy stosunków międzynarodowych. Rozprawa stanowi ponadto próbę całościowego spojrzenia na wymienione zagadnienia, a także dostarcza syntetyczną analizę aktualnego bilansu energetycznego świata. Poza tym ukazuje szerokie spektrum bezpieczeństwa energetycznego oraz skupia się na aktualnych i ważnych z punktu widzenia kształtu ładu światowego mechanizmach, przez co Czytelnik może poczynić refleksję na różnych polach badawczych.

Kluczowe słowa:

Unia Europejska, energia, bezpieczeństwo, surowce, XXI wiek